

Н. Ю. Іщук

Вінницький інститут економіки ТНЕУ;

В. Ю. Лесовий

Вінницький національний
технічний університет

ВИОКРЕМЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

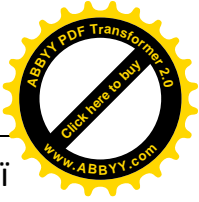
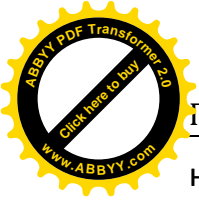
У статті розглядаються проблеми інтенсифікації навчального процесу. Запропоновано організаційно-педагогічні умови адаптації першокурсників, необхідні для формування їхньої дидактичної компетенції, професійної визначеності, навичок самостійності в умовах навчання в технічному ВНЗ.

Ключові слова: адаптація, студенти-першокурсники, організаційно-педагогічні умови, кредитно-модульна система, модульно-рейтингова система, професійна спрямованість, інноваційні технології навчання, співпраця.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій, який забезпечує можливість громадянам України бути причетними до подій у політичному, економічному та культурному житті планети, докорінно змінює характер взаємодії людини та суспільства. Тому найважливіше завдання вищої освіти сьогодні полягає у вихованні та підготовці студентської молоді до активного залучення до якісно нового етапу розвитку сучасного суспільства; формуванні потреби в постійному самовдосконаленні; створенні умов для самоосвіти протягом усього життя.

Зміна освітньої парадигми від авторитарної на гуманістичну зумовила перегляд усієї системи навчання: його цілей, змісту, методів, організаційних форм і засобів. У наш час вищими навчальними закладами країни пріоритетним обрано особистісно зорієнтований підхід до навчання. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що змінилось соціальне замовлення суспільства на особистість, яка повинна бути самостійною в прийнятті рішень; уміти відповідати за свої рішення і нести відповідальність за себе і за близьких; бути толерантною; вміти працювати в нестандартних умовах; бути компетентною як у своїй справі, так і в інших галузях знань [6].

Питанню адаптації студентів у вищій школі сьогодні приділяється чимало уваги. Проте проблема адаптації студентів-першокурсників залишається недостатньо проаналізованою і вивченою. Це пов'язано насамперед із наявністю двох напрямів розвитку основ інноваційної діяльності (концептуального та напряму опису застосування та впливу окремих інновацій на навчання студента, його адаптації до навчального процесу), які на даний час не вдається поєднати і отримати наукове обґрунтування проблем інноваційної освіти [3]. Тому дослідники в галузі педагогіки та психології не припиняють пошуків шляхів раціоналізації

навчального процесу, зокрема, організаційно-педагогічних умов адаптації студентів-першокурсників у нових дидактичних умовах.

Аналіз актуальних досліджень. У фундаментальних працях провідних науковців з досліджуваної проблеми оптимізація адаптаційного процесу розглядається як найважливіший резерв підвищення ефективності навчання. При цьому все більшої ваги набуває педагогічне забезпечення соціальної, дидактичної та професійної адаптації. Проблема безпосередньо педагогічного забезпечення адаптації порушується в працях С. О. Гури, А. Ц. Ердинєєва, Д. Д. Наурузбаєва, С. І. Сільверстова, В. П. Шпака, В. С. Штифурака, В. Є. Штифурак та інших. Так В. Є. Штифурак і В. С. Штифурак наголошують на важливості кураторської підтримки студентів протягом усього періоду навчання їх у ВНЗ. С. О. Гура виокремлює організаційно-педагогічні умови адаптації майбутніх інженерів-педагогів.

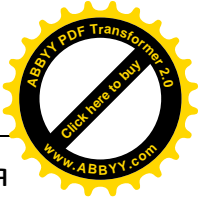
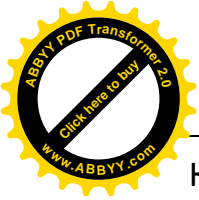
Мета статті – виокремлення організаційно-педагогічних умов адаптації першокурсників у технічному ВНЗ, які досі не висвітлені в науково-педагогічній літературі.

Виклад основного матеріалу. Ефективність педагогічного процесу значно підвищується за наявності організаційно-педагогічних умов, котрі забезпечують розкриття особистісного потенціалу студентів. У науковій літературі представлено низку визначень організаційно-педагогічних умов:

- організаційно-педагогічні умови характеризують змістовну і процесуально-діяльнісну взаємодію суб'єктів навчального процесу [1];
- сукупність організаційних заходів спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності [7];
- сукупність зовнішніх обставин навчального процесу та внутрішніх обставин особистості студента, від наявності яких залежить формування та розвиток професійно значущих якостей особистості [5].

Оскільки ефективність визначається співвідношенням витрат і результатів, то умовами не можуть слугувати процедури, які значно ускладнюють запропонований дослідниками процес. Тому, на думку Н. В. Медведевої, організаційно-педагогічні умови необхідно обирати з уже наявних організаційно-педагогічних засобів, які прискорюють і покращують якість навчання [2].

Навчальний процес у вищому навчальному закладі є складною динамічною системою, що залежить від низки взаємопов'язаних чинників. Виділяють внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на формування професійно-значущих якостей студентів, їхню адаптацію до навчального процесу. До зовнішніх факторів можна віднести рівень шкільної або ліцейної підготовки абітурієнтів, конкурс на ту чи іншу спеціальність тощо.

Крім того, в суспільстві склалася така ситуація, коли в абітурієнтів з'явилася можливість запропонувати результати зовнішнього тестування до кількох навчальних закладів, що готують спеціалістів різних напрямків. Це свідчить про недостатню конкретність професійних планів юнаків та дівчат, про протиріччя життєвих перспектив, про недостатню самостійність і готовність до самовіддачі заради реалізації своїх життєвих планів. До внутрішніх чинників формування професійно значущих якостей студентів можна віднести організацію та контроль навчальної діяльності студентів, особистісні якості викладачів, їхні знання, ерудицію, а також володіння професійними методичними навичками.

На нашу думку, основними компонентами організаційно-педагогічних умов адаптації студентів-першокурсників є такі:

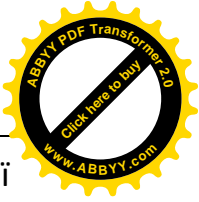
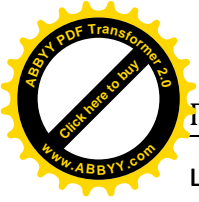
1. Застосування кредитно-модульної та модульно-рейтингової технологій навчання, котрі забезпечать першокурсникам поступовий перехід від шкільної системи до системи навчання у ВНЗ. Активна інтеграція України до Європейського освітнього простору зумовлює логіко-структурні зміни в принципах побудови та організації навчального процесу. За таких умов, одним із найважливіших завдань вищої школи постає впровадження кредитно-модульної та модульно-рейтингової технологій навчання, які, в першу чергу, передбачають:

- раціональне розбиття навчального матеріалу дисципліни на відносно незалежні та логічно завершені модулі;
- перевірку якості засвоєння теоретичної та практичної складової кожного модуля;
- обов'язковість перевірки якості підготовки студентів до кожного заняття (лабораторного, практичного, семінарського);
- формування підсумкової оцінки знань з навчальної дисципліни на основі суми балів, отриманої протягом семестру [4].

Розбиття навчального матеріалу дисципліни на відносно незалежні та логічно завершені модулі надає своєрідної гнучкості змісту навчального матеріалу, що дозволяє змінювати його залежно від завдань вивчення дисципліни. На думку В. А. Трайнева [8], усі дисципліни, що вивчаються у ВНЗ, можна умовно поділити на дві групи:

- змінні (описують процеси, які відбуваються в наш час на планеті: географія, дисципліни соціально-політичного напрямку, дисципліни професійної підготовки);
- сталі (математика, фізика, хімія).

Для дисциплін першої групи характерною є постійна потреба в корекції змісту, що обумовлено швидкими темпами оновлення знань. Унаслідок

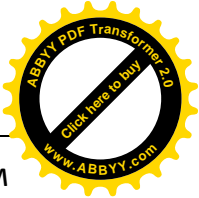
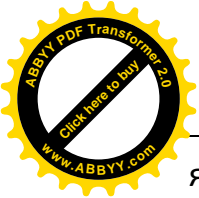

цього очевидно є актуальність кредитно-модульного підходу до організації їх викладання, який дозволяє змінювати окремі частини, не порушуючи структури всього курсу. Матеріал дисциплін другої групи, до яких належить, наприклад, курс вищої математики у технічних ВНЗ, характеризується відносною сталістю, що обумовлено специфікою самих предметів. Модульна побудова курсу є ефективною завдяки тому, що поділ значних за обсягом курсів фундаментальних дисциплін на менш логічні структури дозволяє оптимізувати мотиваційну складову навчання, формувати адекватну модель вивчення курсу, покращити якість контролю за отриманими знаннями, вміннями та навичками та дозволяє оптимізувати процес адаптації студентів-першокурсників до нових дидактичних умов.

2. Формування професійної спрямованості у студентів (впевненості у правильності обраної спеціальності, збудження інтересу та підвищення мотивації до навчання). Вступ до технічного ВНЗ є як правило, свідомим кроком учорашніх абітурієнтів. Вибір професії інженера пов'язаний з майбутнім плануванням життя, професійною кар'єрою, її ростом, становленням особистості та її саморозвитку. Проте економічна та політична нестабільність сучасного українського суспільства досить часто призводить до розчарувань обраним фахом у зв'язку з небаченням перспективи влаштуватись на роботу після закінчення ВНЗ, а також до втрати зацікавленості в навчанні, а подекуди і його припинення. Тому перед вищою школою та викладачами, зокрема викладачами фундаментальних дисциплін, стоїть завдання розкрити значущість професії інженера для суспільства, прищеплення поваги та любові до обраного фаху. Тому необхідною є професійна спрямованість усіх аспектів навчальної та виховної роботи у ВНЗ.

Першокурсники повинні усвідомити, що головним ресурсом розвитку суспільства є не лише професіонали, але й люди, здатні втілювати у життя ідеї, котрі формують економічний і промисловий потенціал країни. А для того щоб генерувати нові ідеї, майбутнім інженерам потрібна науково-технічна інтуїція, уява, схильність до аналізу, синтезу та узагальнення. Відомо, що наукові та технічні відкриття відбуваються, як правило, на межі різних дисциплін, на основі екстраполяції ідей-асоціацій з одних видів діяльності в інші. Тому вивчення дисциплін фундаментального та спеціального рівня підготовки є важливим і необхідним не лише для формування професійних якостей, але й інтелектуальних і освітніх.

3. Організація співпраці викладача і студента як рівноправних партнерів засобами інноваційних технологій. На сьогоднішній день у ВНЗ одним із пріоритетних є особистісно зорієнтований підхід до навчання, за

якого домінуючу роль відведено партнерським стосункам між викладачем і студентами, що реалізується:

□ у виборі технологій навчання, його методів і засобів, що забезпечують умови для розкриття студентами власних можливостей і вподобань, відчуття успіху досягнення значущих результатів і отримання визнання цих досягнень;

□ під час організації самостійної роботи, яка дозволяє сформувати загальнокультурні та професійні компетенції, володіння якими надасть студентові можливість повноцінно реалізувати себе в житті та професійній діяльності.

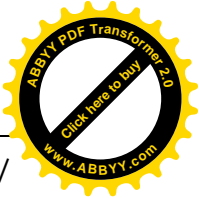
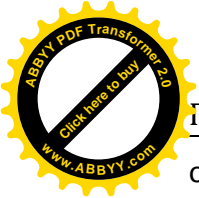
На думку низки дослідників [6; 9], навчальну роботу на першому курсі доцільно організовувати в малих групах, що дозволяє максимально адаптуватися до навчального процесу, формувати навички співробітництва, які необхідні майбутнім корпоративним працівникам, навички міжособистісного спілкування, зокрема володіння прийомами активного слухання, розв'язання протиріч тощо.

Значна роль у виборі технології навчання, в наданні допомоги особистості для її індивідуального розвитку відводиться викладачеві ВНЗ, завдання якого є не переробити студента, але допомогти йому використати свої внутрішні резерви для самореалізації. За такого підходу викладач набуває статусу фасілітатора (від лат. *facilis* — «легкий, зручний»), тобто людини, яка забезпечує ефективну групову комунікацію, виконуючи роль диригента в ній. Особливої значущості такий підхід набуває не на лекційних заняттях, а під час виконання самостійної роботи, яка, згідно з вимогами кредитно-модульної системи для студентів-першокурсників ВНЗ, є однією з провідних форм організації навчання.

Висновки. Як ми бачимо, процес адаптації першокурсників ВНЗ може бути оптимізований за умов застосування кредитно-модульної та модульно-рейтингової технологій навчання, які сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу, що подається логічно завершеними блоками; формування професійної спрямованості у студентів у процесі організації навчально-виховної роботи; організації співпраці викладача і студента як рівноправних партнерів, що є особливо важливим під час організації самостійної роботи студентів. Подальшого дослідження потребує розробка методики реалізації цих умов і дослідно-експериментальна перевірка їх ефективності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеенко И. А. Проектирование организационно-педагогических условий реализации андрагогической модели на основе включения предприятия в структуру

образовательного пространства университета / И. А. Алексеенко, И. Л. Мохначёва // Новые технологии и формы обучения. – 2010. – № 18. – С. 61–66.

2. Медведева Н. В. Теория и методика профессионального образования / Н. В. Медведева // Вестник ЮУрГУ. – 2006. – № 16. – С. 185–189.

3. Матвеева С. Е. Социально-политические и организационно-педагогические условия развития инновационной деятельности в средних специальных учебных заведениях / С. Е. Матвеева // Вестник Казанского технологического университета. – 2008. – № 5. – С. 258–267.

4. Мониторинг стандартів освіти / За ред. Альберта Тайджимана і Т. Не вілла Полсвейта. – Л. : Літопис, 2003. – 328 с.

5. Москвина Е. А. Комплекс организационно-педагогических условий повышения эффективности образования студентов педагогического вуза / Е. А. Москвина // Вестник ТГУ. – 2007. – Т. 12. – Вып.11. – С. 198–199.

6. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 368 с.

7. Посталюк Н. Ю. Творческий стиль деятельности: педагогический аспект / Н. Ю. Посталюк. – Казань : КГУ, 1989. – 205 с.

8. Трайнев В. А. Новые информационные коммуникационные технологии в образовании / Трайнев В. А., Теплышев В. Ю., Трайнев И. В. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2011. – 320 с.

9. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вузів / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

РЕЗЮМЕ

Н. Ю. Ищук, В. Ю. Лесовой. Выделение организационно-педагогических условий адаптации первокурсников к обучению в высших технических учебных заведениях.

В статье рассматриваются проблемы интенсификации учебного процесса. Предложены организационно-педагогические условия адаптации первокурсников, необходимые для формирования их дидактической компетенции, профессионального самоопределения, навыков самостоятельности в условиях обучения в техническом вузе.

Ключевые слова: адаптация, студенты-первокурсники, организационно-педагогические условия, кредитно-модульная система, модульно-рейтинговая система, профессиональная направленность, инновационные технологии обучения, сотрудничество.

SUMMARY

N. Ischuk, V. Liesoviy. Highlighting the organizational and pedagogical background for the first-year students' adjustment to studying at higher technical educational institutions.

The article deals with the problems in intensification of educational process. Suggested is organizational and pedagogical background for the first-year students' adjustment, which is required for developing their didactic competence, professional self-determination, and self-dependence skills when studying at higher technical educational institutions.

Key words: adjustment, first-year students, organizational and pedagogical background, credit-modular system, modular-rating system, professional orientation, state-of-the-art teaching technologies, co-operation.